

Asia: VN/32466/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleisesti

Helsingin käräjäoikeus on jo aikaisemmin lausunut luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi poliisilakia koskien. Tuossa lausunnossa esitetyt kannanotot pätevät pitkälti myös tässä yhteydessä. Käräjäoikeus ei tässäkään lausunnossa ota erityisesti kantaa nykyisten keinojen riittämättömyyteen tai toisaalta uuden lainsäädännön tarpeelle, vaan keskittyy lausunnossaan pääasiassa nostamaan esiin huomioita mahdollisten muutosten vaikutuksista tuomioistuinten toimintaan.

Rikostiedustelu vakavan rikollisuuden torjumiseksi (3 a luku)

Verrattuna ehdotettuihin poliisilain 5 b luvun uudistuksiin, ovat nyt kysymyksessä olevat ehdotukset Rajavartiolaitoksen rajatusta toimivallasta johtuen rajatumpia ja siten selkeämpiä, mitä voidaan pitää myös lain soveltajan näkökulmasta positiivisena. Toisaalta myös näihin ehdotuksiin sisältyy poliisilain muutosehdotuksia vastaavasti ongelma liittyen sääntelyn väljyyteen ja käytettyjen käsitteiden laaja-alaiseen tulkintaan. Käräjäoikeus on nostanut näitä seikkoja esille jo edellä mainitussa lausumassaan.

Sääntelyn tulisi olla yksilön perusoikeuksien suojaan kajoavissa tiedustelutoimissa erityisen täsmällistä ja tarkkarajaista, miltä osin käräjäoikeuden näkemyksen mukaan ehdotukset ovat ongelmallisia. Soveltamisalaa (57 a §), rikostiedustelun kohteita (57 c) ja käytön edellytyksiä (57 d §) koskevilla säännösehdoituksissa muun muassa käytetään käsitteitä, kuten yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavat rikokset sekä järjestäytynyt rikollisuus, jotka ovat hyvin tulkinnanvaraisia.

Kun näitä tulkinnanvaraisuuksia liittyy useisiin päätöksenteon kannalta merkityksellisiin kohtiin, on säännösten soveltaminen ennakoitavasti ja oikeusvarmasti vähintäänkin haastavaa. Tuomioistuimen tulee myös pystyä osaltaan tosiasiallisesti valvomaan keinojen käyttöä, mikä tällaisella väljällä ja tulkinnanvaraisella sääntelyllä on hyvin haastavaa, eikä välttämättä edes onnistu. Tämä on kohdehenkilön oikeusturvan kannalta hyvin ongelmallista.

Oikeusturvan ja valvonnan näkökulmasta käräjäoikeus pitää myös kannatettavana tiedusteluvalvontavaltuutetun mahdollisuutta tulla kuulluksi asiassa ja sille säädettyä itsenäistä kantelu-oikeutta. Tältä osin on käytännössä varmistettava se, että valtuutetulla on resurssien puitteissa myös mahdollisuus osallistua käsittelyyn. Huomionarvoista tältä osin, että asiat on ratkaistava käräjäoikeudessa kiireellisesti (57 n §). Tältä osin sääntely vastaa pakkokeinolain 10 luvun mukaista, mikä pääsääntöisesti tarkoittaa asioiden ratkaisua vireilletulopäivän aikana.

Edellä lausuttujen yleisempien huomioiden osalta käräjäoikeus nostaa vielä esille muutamia pykäläkohtaisia huomioita aikaisemmin poliisilain 5 b lukua koskevaa ehdotusta vastaavasti:

Päätöksen sisällön (57 k §) osalta Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että 3 momentin mukaan päätöstä on olosuhteiden muuttuessa ”tarkistettava”. Ehdotuksen perusteella on epäselvää, mitä päätöksen tarkistamisella tarkoitetaan. Tilanteessa, jossa käräjäoikeus on päättänyt keinon käytöstä, ei se voi päätöksensä ”tarkistaa”. Kysymys on tällöin tarvittaessa uuden päätöksen tekemisestä, joka edellyttäneen uutta hakemusta. Tuomioistuin ei muissakaan asiaryhmissä voi olosuhteiden muuttuessa ”tarkistaa” ratkaisujaan. Tältä osin ehdotettu sääntely aiheuttanee käytännössä epäselvyyttä.

Päätöksen voimassaolon (57 m §) osalta kiinnitetään huomiota siihen, että pykälässä tai perusteluissa olisi tarpeen selvyiden vuoksi ja lain soveltamistilanteissa epäselvyyksien välttämiseksi säätää tai kirjata avoimesti, onko lupa tarkoitettu annettavaksi alkamaan luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä, vai onko luvan alkaminen mahdollista myös tulevaisuudessa.

Tuomioistuinmenettelyn (57 n §) osalta Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota ensinnäkin pykälässä mainittuun ilmaisuun ”asia voidaan ratkaista kuulematta rikostiedustelun kohteena olevaa...”. Lienee selvää, ettei sääntelyn luonteesta ja tavoitteista johtuen kohteen kuuleminen voi missään tapauksessa tulla kysymykseen, joten pykälässä oli syytä säätää, että ”asia ratkaistaan kohdetta kuulematta”.

Ilmaisukieltoa koskevasta päätöksestä saisi kiellon saanut kannella Helsingin käräjäoikeuteen (58 d §). Ehdotuksessa esitetään säädettäväksi, että kantelu käsitellään kiireellisenä. Käräjäoikeus ei tavanomaisesti käsittele kanteluita poliisin päätöksistä, joten jatkovalmistelussa tulisi kirjata auki menettelysäännöt kantelun käsittelyyn käräjäoikeudessa.

Ehdotetun 58 j §:n 7 momentin mukaisesti rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamisen lykkäämisen tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin 57 n §:ssä säädettyä. Ilmoituksen lykkäämistä tai sen kokonaan tekemättä jättämistä käsiteltäessä on siten ehdotuksen mukaan kuultava myös tiedusteluvaltuutettua. Ehdotuksesta ei käy ilmi, onko tämä ollut tarkoitus.

Tietojärjestelmämuutokset ja muut vaikutukset

Ehdotuksessa ei ole millään tavoin arvioitu ehdotuksen vaikutuksia tuomioistuinten toiminnan järjestämiseen eikä resursseihin. Se, ettei tuomioistuimia mainita sanallakaan ehdotuksen vaikutuksia arvioitaessa tarkoittanee sitä, ettei tällaista arviointia ole tosiasiasa tehty. Arviointi on siten puutteellista. Helsingin käräjäoikeudelle ollaan jälleen esittämässä uusia tehtäviä ilman asianmukaista arviointia näiden tosiasiallisista vaikutuksista toimintaan. On täysin selvää, että vaikka kysymyksessä olevien asioiden määrä olisi vuositasolla vähäinen, on se muiden viimeaikaisten uudistusten lisänä jälleen yksi tuomioistuimen resursseja vievä asia. Huomionarvioista on, että esitetyt uudet tehtävät edellyttävät muutoksia myös asianhallintajärjestelmä AIPA:aan. Esityksessä [s. 33] on todettu kustannusvaikutusten arvioinnin tulevan tarkasteltavaksi yhdessä poliisin rikostiedustelutoimivaltuuksien uudistuksia koskevan hallituksen esityksen kustannusvaikutusten arvioinnin kanssa. Jatkovalmistelussa vaikutukset tuomioistuimiin tulisi viimeistään arvioida.

Helsingin käräjäoikeus toteaa siten jälleen kerran, että ilman asianmukaista resurssointia on selvää, että nykyisten ja uusien tehtävien hoitaminen ilman, että vähemmän kiireellisten asioiden käsittelyajat pitenevät, ei ole mahdollista.

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon ovat valmistelleet kärjätuomari Essi
Konttinen-Di Nardo ja kärjätuomari Tea Rantanen